

ik daar een remmende invloed op heb gehad. Als er iemand in huis koorts heeft, gebruiken we antibiotica, wat van die Vogel-maffia niet zou mogen. Nee, die sector is bij mij niet populair. Wil je nog van die lekkere fijne zwarte ongezonde koffie?"

Interview met Paul Witteman in *Libelle* van 2-9 februari 1996.

"Verschillende alternatief genoemde geneeswijzen worden komend jaar erkend. Zodra de vierkantswortel van het aantal beroepsbeoefenaren iets 'alternatiefs' doet, klapt het systeem -om. Dat punt is bereikt; de religieuze fundamentalist-vrouwenarts C. Renckens van de Vereniging tegen de Kwakzalverij is de grote verliezer."

Piet Vroon in *De Volkskrant* van 30 december 1995 over zijn verwachtingen voor 1996.

"Ik weet dat diverse Europese groepen bezig zijn met een *update* van mijn review artikel over de homeopathie uit het *BMJ* van 1991. Het aantal bruikbare studies ligt inmiddels rond de 175 en ik heb ervan gehoord dat het plaatje voor de homeopathie nu ongunstiger wordt. Dat ligt dan aan een aantal recente, grootscheepse onderzoeken, waarin geen significant verschil met de placebogroep kan worden aangetoond."

Jos Kleijnen in een interview met het *AMC Magazine* maart 1996, onder de titel '1 dokter Vogel maakt nog geen lente'.

"De Chinese geneeskunst is een van de oudst genoteerde geneeswijzen ter wereld. Veel ingrediënten worden nog met de oude naam vermeld, maar zijn al lang door andere stoffen vervangen. Op een pakje staat dan vermeld dat er tijgerbeen in zit, maar in werkelijkheid is het koeiebeen. Dat werkt ook en daar hebben we genoeg van."

C. Wauters, apotheker te Schiedam in *NRC Handelsblad*, 28 februari 1996, nadat tijdens de actie 'Tijgerbalsem' bij hem Chinese geneesmiddelen met van tijgers, een beschermde diersoort, afkomstige bestanddelen in beslag waren genomen.

'Het is ongelofelijk maar waar: de 70-jarige Christiaan Henriksen is vader geworden van Daniël. Gedurende zes-zeven jaar probeerden hij en zijn vrouw Annette een kind te krijgen, maar er gebeurde niets. Daarentegen gebeurde er wel wat toen Christiaan *Q 10* begon in te nemen. Toen begon er echt wat te gebeuren. De energie stroomde het lichaam binnen en hij voelt zich nu helemaal 'aan de top'.'

Tekst uit krantje *Swing Levend*.

Golfoorlog-syndroom, jungleziekte en ME

In de Wetenschapsbijlage van *De Volkskrant* stond op 10 februari 1996 een artikel van Gerbrand Feenstra over de resultaten van wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken van de gezondheidsklachten van de uit de Golfoorlog teruggekeerde Britse en Amerikaanse soldaten en naar soortgelijke klachten, aangetroffen bij Nederlandse militairen die in Thailand en Cambodja hadden gediend. Onderzoek in opdracht van het Amerikaanse ministerie van Defensie, uitgevoerd door het Institute of Medicine, en een rapport van de Britse internistenvereniging, het Royal College of Physicians, wezen in dezelfde richting als een kleinschaliger onderzoek in ons land, waar internisten van het Delftse Reinier de Graaf Gasthuis een aantal lijders aan het 'jungle-syndroom' hebben onderzocht. De slotsom van al dit onderzoek luidde: het Golfoorlog-syndroom of jungle-syndroom bestaat niet. Er is sprake van een complex van klachten, dat niet onder één noemer gebracht kan worden. Noch de aangeboren afwijkingen bij nakomelingen van de veteranen (die numeriek binnen de normale frequentie blijven) noch de klachten, die nog het meest overeen komen met die van het 'chronisch moeheidssyndroom', lijken een gemeenschappelijke oorzaak te hebben. Psychische factoren spelen waarschijnlijk de belangrijkste rol.

Het rustige relaas van Feenstra wekte de verontwaardiging op van Marja Trossèl-van Engelen, als arts verbonden aan het 'Preventief Medisch Centrum' te Rotterdam, die op de Forumpagina van 20 februari een commentaar publiceerde, waarin zij stelde dat het syndroom ten onrechte werd gebagatelliseerd en waarin zij een aantal bij de autoriteiten 'onwelkome feiten' vermeldde. Zij wijt het syndroom aan blootstelling aan maar liefst 64 petrochemische stoffen, aan de gegeven vaccinaties, aan insecticiden (met 'organophosphaten'), alsmede aan infecties met de *Mycoplasma incognitus*, een bac-

terie die volgens Trossèl ook frequent bij lijders aan het ME-syndroom wordt aangetroffen en die goed reageert op behandeling met doxycycline. Door al deze vergiftigingen ontstaat een 'falend immuunsysteem' en de gewone geneeskunde heeft daarvoor veel te weinig oog. Aldus Trossèl.

Renckens publiceerde onder de titel 'Golf-patiënt dankbaar slachtoffer voor alternenut' onderstaand -door de redactie iets ingekort- commentaar op de Forumpagina van 27 februari 1996.

Van het commentaar (Forum 20 febr.) dat Marja Trossèl-van Engelen op zijn goed gedocumenteerde artikel 'Ziek van de oorlog' (Wetenschap 10 febr.) publiceerde, zal Gerbrand Feenstra niet erg onder de indruk zijn geweest. De ingewijde herkent in haar artikel - met talrijke verwijzingen naar obscure wetenschappers, ongevalideerde tests, zogenaamd door de gevestigde wetenschap miskende feiten en bizarre therapieën ('detoxificatie met sauna's') - de alternatieve genezer, die maar al te gretig een nieuwe doelgroep aanboort. Want het Golfsyndroom, waarover Feenstra zijn uitstekende artikel schreef, heeft in ons land zijn pendant in het jungle-syndroom, dat bij zo'n 130 uit Cambodja en Thailand teruggekeerde militairen is vastgesteld en dat overeenkomsten vertoont met het ME-syndroom. Trossèl bevindt zich in het gezelschap van homeopaat Broekhuysen, die met behulp van onzinnige onderzoeksmethoden (electro-acupunctuur en Vega-test) ook al de oorzaak van het jungle-syndroom 'vaststelde' en blijkens een bericht in Het Parool van 22 december 1995 de Algemene Federatie Militaire Personeel zo ver kreeg, dat die opriep tot onderzoek van alle 130 militairen door homeopaten, die 'subklinische vergiftigingen' zouden kunnen vaststellen. Voor diegenen, die wel onder de indruk mochten zijn van Trossèl's argu-

mentatie, wil ik enkele tegenwerpingen en wat achtergrond-informatie inbrengen, opdat haar betoog niet als onweersproken een eigen leven gaat leven.

De zienswijze van Trossèl *cs.* is een typisch voorbeeld van een alternatieve geneeswijze, die in Amerika en Engeland al geruime tijd in populariteit toeneemt, maar die naar te vrezen valt ook in ons land aan invloed gaat winnen. Ik doel hier op de zogenaamde 'klinische ecologie', die chronische ziekten toeschrijft aan voedsel-allergieën en inmiddels ook allergie voor en subklinische vergiftiging met moderne chemische en synthetische stoffen incrimineert als veroorzaker van bijna alle kwalen. Het bewijs dat deze factoren inderdaad de oorzaak zijn van ziekten als het chronisch moeheidssyndroom (ten onrechte ook wel Myalgische Encephalomyelitis ME genoemd) kan niet geleverd worden met gewone gevalideerde diagnostische tests en de alterneut tracht aan dat feit te ontkomen door toepassing van regelrecht absurde methoden, zoals de bovengenoemde Broekhuysse, of met de pseudo-wetenschappelijke proeven, die Trossèl vermeldde.

Van dat laatste type proeven stelde het gezaghebbende American College of Physicians reeds in 1989 in zijn 'Position Paper: Clinical Ecology' dat zij onbetrouwbaar waren. In een recent overzichtsartikel over alternatieve behandelwijzen bij allergische ziekten in het belangrijke tijdschrift *Clinical and Experimental Allergy* (1994, p.813-825) werd die uitspraak uit 1989 nog eens nadrukkelijk als correct betiteld. Ook de door Randolph gepostuleerde en door Trossèl aangehaalde Multichemical Chemical Sensitivity bestaat niet. Het is een uitvlucht, waarmee de alterneut tracht te verklaren waarom de meeste mensen geen enkele last ondervinden van de zeer lage concentraties giftige stoffen, die de moderne mens nu eenmaal in zijn lichaam bevat, en waarom anderen met identieke concentraties toch ernstige en chronische klachten kunnen hebben: zij zouden zeer 'sensitief' zijn. Howard en Wessely publiceerden in 1993 in het *British Medical Journal* een onderzoek waaruit bleek, dat lijders aan 'multipale allergieën' in meerderheid psychiatrische problemen hadden. In Engeland zijn de eerste artsen voor klinische ecologie al door het medisch tuchtrecht veroordeeld.

Anders dan Trossèl stelde is er dus absoluut geen behoefte aan meer artsen die geschoold zijn in het herkennen van 'milieuziekten'. Lijders aan chronische moeheid en mensen die na blootstelling aan life-events als oorlogssituaties, ver van huis, moeilijk op gang komen, hebben recht op serieuze aandacht voor hun klachten en op hulp, die zo veel mogelijk is gebaseerd op vaststaande feiten en niet op de vooringenomenheden van de klinische ecologie. Want als deze mensen, die het toch al niet makkelijk hebben, ook nog eens worden blootgesteld aan 19de eeuwse natuurgeneeswijzen zoals diëten, lichaams oefeningen, sauna's, water- en luchtfilters, voedingssupplementen en alternatieve schoonmaakmiddelen, dan komen zij op een dwaalspoor, dat hun kans op herstel alleen maar verkleint.

Correspondentie

Op 26 oktober 1995 werd door C.N.M. Renckens namens de Vereniging tegen de Kwakzalverij onderstaand schrijven verzonden aan de hoogleraar anaesthesiologie van het academisch ziekenhuis Dijkzigt te Rotterdam.

Zeer geachte professor Erdmann,

In de jaren zeventig ontstond in ons land een snel toenemende belangstelling voor zogenaamde alternatieve geneeswijzen. Hoewel de officiële geneeskunde voor die merkwaardige en soms regelrecht absurde behandelmethoden weinig belangstelling toonde, ontkwam

"Find out who set up this experiment. It seems that half of the patients were given a placebo, and the other half were given a different placebo."

American Scientist 1982 Jan/Feb. 15.

de politiek er onder maatschappelijke druk niet aan om aandacht aan dit fenomeen te besteden. De staatscommissie Alternatieve Geneeswijzen onder leiding van wijlen prof. P. Muntendam adviseerde in 1980 deze behandelwijzen in het ziekenfondspakket op te nemen om er onderwijs in te geven en om meer wetenschappelijk onderzoek te doen naar de werkzaamheid van die methoden. De meeste adviezen werden destijds door de regering in de wind geslagen, maar wel ging WVC geld ter beschikking stellen voor effectiviteitsonderzoek. Vanaf 1980 is er veel van dat soort onderzoek verricht en er is weinig van waarde gevonden. Veel onderzoek liep dood of was van slechte kwaliteit.

Naar de waarde van acupunctuur is in bovenvermeld kader al heel wat onderzoek verricht, ook door universitaire onderzoekers. In Groningen fungeert sinds tien jaar het 'Hwa To Centre', een aan de RUG gelieerd instituut, dat naast patiëntenbehandeling ook onderwijs en onderzoek tracht te verrichten. Na tien jaar 'research' heeft dat nog geen enkele wetenschappelijke publicatie opgeleverd(!).

Klinisch epidemiologen van de Maastrichtse universiteit hebben onder leiding van prof. P. Knipschild met vorstelijke WVC-subsidie de wereldliteratuur onderzocht op effectiviteitsstudies van acupunctuur. Hun conclusies, gepubliceerd in een serie artikelen in *Huisarts en Wetenschap* (Ter Riet, Kleijnen en Knipschild, 1989), waren vernietigend. Naarmate acupunctuur-onderzoek methodologisch van betere kwaliteit was, werd er steeds minder effect aangetoond. Zij concludeerden dan ook (H.en W., 1989, 32 (8), p.312) dat de belangrijkste prestatie van de Chinese acupuncturisten was, dat zij een groot aantal punten op het menselijk lichaam hebben ontdekt waar zonder veel risico naalden kunnen worden ingestoken.

Onder supervisie van de Twentse hoogleraar in de organisatie van de gezondheidszorg, prof. A. Kerkhoff, heeft er in het holistisch Centrum voor Geïntegreerde Gezondheidszorg te Winterswijk van 1990 tot 1995 onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van diverse alternatieve geneeswijzen, waaronder ook de acupunctuur, bij een beperkt

aantal indicaties. Ondanks tonnen WVC-subsidie en een Wetenschappelijke Adviesraad met daarin grote namen is het onderzoek volledig vastgelopen: het Centrum is inmiddels zelfs failliet verklaard.

De medische faculteit van de Erasmus universiteit heeft zich tot nog toe niet bezondigd aan dergelijke -intellectueel bedenkelijke- research naar de waarde van wat Skrabanek noemde 'absurd claims'. Toen twee 'orthomaneel geneeskundigen' in 1990 te Rotterdam promoveerden op hun onderzoek, geschiedde dat aan de economische faculteit. Prominente medische hoogleraren spraken in hartverwarmend-ondubbelzinnige bewoordingen hun afkeuring uit over deze gang van zaken en kraakten het onderzoek. (Prof. B. van Linge, hoogleraar orthopedie noemde de bejubelde orthomanele geneeskunde 'kermisgeneeskunde', waarmee mensen worden bedrogen).

Het was dan ook met verbijstering dat wij kennisnamen van het feit dat er nu vanuit het hart van de medische faculteit, en wel uw vakgroep, medewerking wordt verleend aan -alweer- een onderzoek naar de werkzaamheid van die primitieve, magisch-mythologische geneeswijze uit het oude China, die als atavisme in onze Westerse samenleving een soort tweede jeugd lijkt te beleven. U kan toch niet in gemoede denken, dat de tennisarm genezen kan worden door hier of daar naalden in de patiënt te steken? Medewerking aan dit soort onderzoek brengt schade toe aan de intellectuele status van uw vakgroep en uw vakgebied, want u geeft er blijk van onvoldoende in staat te zijn serieuze, kansrijke hypothesen af te grenzen van absurditeiten, waarvoor in de fysiologie en pathologie van het menselijk lichaam geen basis is te vinden. De Amerikaanse 'quackbuster' Gardner vond dat deelname aan dit soort onderzoek niet getuigde van een 'open mind', maar vergeleek die attitude -wegens gebrek aan kieskeurigheid- met een 'open sink'. Zonder die kwalificatie in dit geval over te willen nemen, meen ik dat zulke uitlatingen stof tot meditatie zouden moeten geven voor reguliere medici die deelnemen aan onderzoek van alternatieve behandelwijzen. Skrabanek oordeelde in zijn briljante essay 'Acupuncture and the age of unreason' (The Lancet, 26 mei 1984, p.1169) reeds dat het hier in feite gaat om de demarcatie tussen 'science and quackery' c.q. 'reason and faith'.

Intussen worden overal in ons land mensen met MS, tabaksverslaving, CARA, migraine, neuralgieën etc. 'behandeld' door middel van acupunctuur en worden aldus op kosten gejaagd in ruil voor wat valse hoop. Medewerking van een serieus instituut als het uwe aan wetenschappelijk onderzoek van acupunctuur is schadelijk: het verleent aan kwakzalvende artsen en fysiotherapeuten een onverdiend aanzien en een alibi. Daarmee prolongeert u hun op niets gebaseerde dubieuze praktijken.

Ik geef u derhalve dringend in overweging -onder het motto 'beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald'- om de medewerking van uw vakgroep aan dit geldverslindende project (2' miljoen gulden voor 300 patiënten, dat is ruim 8.000 gulden per onderzochte patiënt!) zo spoedig mogelijk te beëindigen. Er moet toch waarachtig wel een betere bestemming voor zoveel geld te bedenken zijn.

Bij het ter perse gaan van dit blad had Erdman (nog) niet de moeite genomen te reageren.

Eind november 1995 ontving het bestuur een tweede brief namens de Commissie Geneeskunde van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen. De tekst drukken wij hierbij integraal af:

In vervolg op mijn schrijven van 10 augustus jl. inzake een subsidie die door de KNAW aan Dr. Kho is verleend voor onderzoek op het

gebied van klassieke acupunctuur in het kader van een wetenschappelijke samenwerking met China, wil ik u op verzoek van de leden van de sectie Geneeskunde nog het volgende mededelen. De KNAW heeft d.m.v. het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gelden voor dit onderzoek beschikbaar gesteld op grond van een onderzoeksprotocol dat door een onafhankelijke wetenschappelijke adviescommissie op zijn kwaliteiten is getoetst. Met nadruk zij gesteld dat de KNAW met deze subsidieverlening geen waardeoordeel over acupunctuur heeft willen geven. De sectie Geneeskunde hecht eraan dit jegens uw vereniging, voor wier doelstelling en activiteiten zij in het algemeen veel waardering heeft, duidelijk te maken.

w.g. Mevrouw Dr. M. J. Stukart, secretaris Commissie Geneeskunde.

In het Actieblad van november 1995 werd een schrijven van H.P.J.A. Maas, voormalig privaat-docent homeopathie aan de VU, geplaatst met een onderschrift van de voorzitter. De heer Maas kon zich ook daarna nog niet verenigen met de voorgestelde anonimiteit van Renckens' bron en na enig aarzelen heeft deze de heer Maas naam en adres van deze arts doorgegeven. Van de brief, die deze hier niet nader te noemen huisarts op 28 december 1995 schreef, ontvingen wij een afschrift en hij wordt hier integraal afgedrukt.

Eerst gisteren ontving ik uw brief van 20 december met het verzoek om namen te noemen van ex-patiënten; dit naar aanleiding van een artikeltje van collega Renckens waarin melding wordt gemaakt van twee casus waarbij u en ik betrokken waren. Renckens' weergave van de feiten is correct, zij het dan dat het eerste geval een stuk minder dan 20 jaar geleden speelde, terwijl het tweede meer dan een kwart eeuw oud is (u oefende toen nog de huisartsgeneeskunde uit). Met name het geval van de jonge moeder heeft destijds diepe indruk op me gemaakt omdat ze een afschuwelijk sterfbed had en er twee kleuters achterbleven.

Ik heb me later vaak afgevraagd waarom ik geen klacht tegen u heb ingediend, want ik beschouwde toen (en doe dit nog steeds) het nalaten van een behoorlijk lichamelijk onderzoek als een ernstige kunstfout. Ik meende dat het een incidentele uitglijder betrof, want ik wist toen nog niet dat de klassieke homeopathische doctrine gemakkelijk tot dergelijke kunstfouten aanleiding geeft. Dat de familie niets van klagen of verwijten wilde weten, zoals men zo vaak ziet bij slachtoffers van alternatieve genezers, verklaart achteraf wellicht mijn terughoudendheid. Mogelijk speelde ook het feit een rol dat ik niet twijfelde aan uw goede trouw. Ik stond nog aan het begin van mijn carrière en was opgegroeid in kringen waar men excentrieke levensbeschouwingen als theosofie en antroposofie en ook alternatieve geneeswijzen (die overigens toen nog niet zo heetten) om een of andere reden associeerde met een hoge zedelijke standaard.

Van die tijd dateert mijn weezin tegen geneeskundig handelen dat niet is gebaseerd op algemeen aanvaarde, controleerbare gegevens, die de medische wetenschap verschaft, maar op een persoonlijke overtuiging die slechts door een handjevol vakgenoten wordt gedeeld en waarvoor objectieve argumenten ontbreken. Tenslotte ontleent een arts zijn bevoegdheid en het vanzelfsprekende vertrouwen dat hij bij de patiënten geniet aan hetgeen hem op de universiteit is onderwezen en waarin hij is geëxamineerd.

Daarom ben ik het met collega Renckens eens dat homeopathie-onderwijs niet thuis hoort op de medische faculteiten. De namen waar u om vraagt kan ik u niet geven, want ik ben daartoe niet gemachtigd. De kinderen van de overleden vrouw, inmiddels vol-

wassen en met eigen gezinnen, heb ik later nooit meer over het ziekbed van hun moeder gesproken. Ze zijn waarschijnlijk verstandig genoeg om te beseffen dat hun moeder ook niet te redden zou zijn geweest als ze eerder onder behandeling was gekomen. Maar de wetenschap dat ze tijdens de eerste fase van haar ziekte geen adequate medische hulp heeft gehad zou onnodig verdriet veroorzaken.

Op 23 februari 1996 verzond de voorzitter bijgaand schrijven aan het bestuur van de medische faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam:

Zeer geacht bestuur,

In 1992 hebben vertegenwoordigers van uw bestuur en afgevaardigden van onze Vereniging uitgebreid, zowel schriftelijk als mondeling, van gedachten gewisseld over voortzetting van het privaat-docentschap homeopathie aan uw faculteit. U heeft toen het besluit genomen dat curieuze instituut te prolongeren. Wij voorspelden toen, dat u vroeger of later met problemen rond de figuur van de docent homeopathie zou worden geconfronteerd.

Wij willen bij deze enkele zaken onder uw aandacht brengen. Zoals u destijds ook best bereid was toe te geven: de homeopathie is een omstreden leer. U meende dat uw studenten zelf wel tot oordelen bevoegd zijn, maar kwakzalverijbestrijders zijn dat evenzeer en zij hebben al geruime tijd hun handen vol aan de bestrijding van dat onzinnige stelsel. Ondergetekende en de secretaris van onze Vereniging hebben eind 1994 op verzoek van de redactie van het Pharmaceutisch Weekblad een commentaar geschreven over de te verwachten registratie-procedures van homeopathica. Dat artikel vormde voor de homeopathische firma VSM uit Alkmaar reden een rechtszaak (!) tegen ons te beginnen. Zij probeerde ons daarbij krachtig te intimideren door onder andere grote bedragen aan schadevergoeding te eisen. Intermediair-columnist en VU-hoogleraar moleculaire biologie Plasterk sprak niet ten onrechte van 'juridische bloedhonden', die door het miljoenenbedrijf op ons werden afgestuurd. Dat een commercieel bedrijf een academische discussie in een vaktijdschrift uit de weg gaat en een rechtszaak begint is treurig, maar wellicht te begrijpen. Het moet medewerkers van VSM, die een universitaire opleiding achter de rug hebben, natuurlijk wel worden verweten dat zij de normale academische discussie op laffe wijze uit de weg zijn gegaan. Ik denk daarbij niet alleen aan de apothekers, die bij VSM in dienst zijn, maar evenzeer aan de heer Bodde, die voor VSM nascholing verzorgt en die bij herhaling prominent in advertenties van het bedrijf figureert.

De uitspraak van de rechtszaak viel in eerste instantie voor honderd procent in ons voordeel uit, maar in hoger beroep overwoog het Hof, dat de 'homeopathie aan medische faculteiten in den lande (op één na) niet wordt gedoceed'. Dit Hof oordeelde voor het overgrote deel opnieuw in ons voordeel, maar was iets genuanceerder en wij kunnen ons moeilijk aan de indruk onttrekken, dat het feit dat er in ons land een universiteit bestaat waar homeopathie wordt gegeven het Hof van een absolute afwijzing van die geneeswijze heeft afgehouden. En dat heeft onze zaak toch in niet onaanzienlijke mate geschaad. Dat het vervolgens een hoogleraar van de Amsterdamse universiteit was, die in een NRC-column moest uitleggen, dat er aan uw faculteit gewoon serieuze professoren werken, die met de homeopathie niks te maken willen hebben, dat moet u toch pijnlijk treffen.

Geacht bestuur, uw privaat-docentschap homeopathie vertegenwoordigt voor kwakzalversbedrijven als VSM, die critici met alle mogelijke (on-academische) middelen het zwijgen trachten op te leg-

gen, een even grote waarde als bijvoorbeeld een longarts, die sigaretten rookt voor de tabaksindustrie! Zowel in de ogen van de leek als in die van de rechterlijke macht verleent u aan een absurde geneeswijze uit de achttiende eeuw een geur van eerbiedwaardigheid. Mogen wij u misschien nogmaals vragen om dat instituut op zo kort mogelijke termijn op te heffen?

Het antwoord d.d. 5 februari 1996 van het faculteitsbestuur luidde als volgt:

Geachte heer Renckens,

Uw brief met betrekking tot het privaat-docentschap homeopathie aan onze faculteit is door ons in goede orde ontvangen. In uw brief schrijft u over de indruk die bij u is ontstaan dat het feit dat voornoemd docentschap bestaat, bepalend is geweest voor het vonnis waar u over schrijft. Wij vragen ons af of deze indruk correct is omdat het docentschap geen onderdeel vormt van het basis-artscurriculum. Aangezien ons basis-curriculum artsen opleidt die in staat zijn zelfstandig en kritisch te oordelen over datgene wat hen wordt aangeboden, zijn wij van mening dat de studenten die in hun vrije tijd de colleges van de privaatchocent volgen zeer wel in staat zijn deze colleges kritisch te volgen.

Daarnaast zijn wij van mening dat het bestaan van homeopathie als een maatschappelijk feit moet worden beschouwd. Ongeacht een eventueel oordeel over de waarde van homeopathie kan iedere arts worden geconfronteerd met patiënten die zich homeopathisch willen laten behandelen. Teneinde een dergelijke patiënt pragmatisch en met wijsheid te benaderen zou het zinnig kunnen zijn enige kennis te hebben van de homeopathische behandelwijze en beweegredenen van patiënten om voor deze geneeswijze te kiezen.

Wij zijn daarom van mening dat het faciliteren noch het vrijwillig volgen van de extracurriculaire colleges homeopathie per definitie hetzelfde is als het instemmen met de homeopathie.

*Prof. dr. T. Sminia, decaan.
Dr. A.K. Oederwald, ab-actis.*

Skepsis

Op een bijeenkomst van de Skepsis-werkgroep Demarcatie houdt dr. Ewald Vervae een inleiding over zijn Jomanda-onderzoek en zal vertellen hoe hij heeft gewerkt. Bezien zal worden of zijn methodiek ook geschikt is voor ander medisch skeptisch onderzoek. Belangstellenden zijn welkom op deze open bijeenkomst, die op 25 mei zal plaatsvinden in de Skepsis-ruimte, Zonnenburg 1 te Utrecht. Nadere inlichtingen bij Rob Kooijman, tel. 0317-415145.

Geneesmiddelenbulletin

Voor het Amsterdamse Hof kwam het te laat en voor ingewijden is het overbodig, maar toch wijzen wij geïnteresseerden op de uitgave maart 1996 van het gezaghebbende Geneesmiddelenbulletin, dat een overzicht gaf van de wetenschappelijke proeven, die er in de periode 1990-1995 zijn gepubliceerd met betrekking tot de werkzaamheid van homeopathica. Het is eigenlijk treurig, dat die onzin nu kennelijk zo verbreid is onder artsen en apothekers, dat de redactie het nodig oordeelde deze exercitie uit te voeren.

Wij voelen ons meer thuis bij het recent ook weer door de Leidse hoogleraar klinische epidemiologie Vandenbroucke verwoorde standpunt, dat meta-analysen van trials die onmogelijke of onzinnige hypothesen testen niet gelezen hoeven te worden, maar in discussie met opponenten is dit soort research toch wel bruikbaar. Te vaak beroept de homeopaat zich op Knipschild, Reilly e.d., maar nu kan simpelweg worden volstaan met verwijzing naar dit bulletin. Het bevat weliswaar enkele storende schoonheidsfoutjes, zoals bijvoorbeeld de betiteling van gewone geneesmiddelen als 'allopathisch', een door Hahnemann uitgevonden scheldwoord, maar de conclusie is correct en maakt veel goed: **'Met de huidige kennis van zaken dient men de therapeutische toepassing van homeopathische middelen te beschouwen en te hanteren als een bijzondere vorm van placebotherapie. Niets wijst erop dat homeopathie een groter effect kan hebben.'**

Errata

Het vorige nummer van het *Actieblad* bevatte enkele onvolkomenheden. In het artikel van Van Hooff, Oude dokterswijsheid, kwamen enkele zetfouten voor, waarvoor wij de auteur en de lezer onze excuses aanbieden. Bij de foto in het tweede deel van dr. Gijswijt's lezing ontbrak een onderschrift. De afgebeelde personen waren geen negentiende eeuwse homeopaten, maar toonde de spreker, die na afloop van haar voordracht een present kreeg overhandigd door voorzitter Renckens.

Borstvoeding

De VtdK ontvangt veel post, zowel van individuele leden en sympathisanten als van officiële instanties en zusterorganisaties. Op 29 februari 1996 kregen wij in kopie een open brief van de Nederlandse afdeling van **La Leche League**, een organisatie, die zich ten doel stelt de borstvoeding te bevorderen. Voor deze doelstelling heeft de VtdK grote sympathie en de inhoud van de brief wekte dan ook in onze kring grote verontwaardiging. In de brief werd stelling genomen tegen het recent opgerichte Nederlands Testcentrum voor Borstvoeding te Zwolle, waar men moeders die twifelen aan de kwaliteit van hun voeding tracht op te lichten. Men kan er dan een monster van de borstvoeding heen sturen en tegen contante betaling een 'analyse' van het kostbare vocht laten verrichten.

De League wijst er in haar schrijven terecht op, dat de samenstelling van de borstvoeding nog wel eens wisselt en dat een eenmalige analyse geen waarde heeft. Bovendien komt het nooit voor, dat borstvoeding constant van inferieure kwaliteit zou zijn. Mededelingen als 'er zit niks in' of 'het is alleen maar water' zijn bakerpraatjes. In welgekozen woorden stelde de League: 'Het is een kwalijke zaak dat ouders in een gevoelige situatie de schijnbare zekerheid wordt geboden van een wetenschappelijke analyse. Een analyse die niets zegt over de kwaliteit van de moedermelk en de toestand van de baby. Het is een momentopname waar geen enkele conclusie aan te verbinden valt en het brengt de ouders nodeloos in verwarring.'

Ware woorden, die ons een verhaal van een kraamverzorgster in herinnering brachten. Zij kraamde thuis bij een kraamvrouw, die onder leiding van haar homeopathische huisarts was bevallen en die tegen deze arts haar twijfels uitsprak over de kwaliteit van haar melk, omdat de baby nogal veel huilde. Deze aarzelde geen moment en had geen chemische analyse nodig. Hij kon dat zo wel vaststellen en ver-

zocht de vrouw een borst te ontbloten, waarna hij enige melk uit deze borst zoog, vervolgens als een soort vinoloog enkele klokkende geluiden maakte en onmiddellijk verklaarde, dat er met deze melk niets mis was!

Eenzijdige gedrevenheid

De Vereniging ontving februari jl. het jaarverslag 1993-1995 van het **Medisch Tuchtcollege te Amsterdam**. Dit college behandelt klachten tegen artsen, tandartsen, verloskundigen en apothekers, die wonen in Noord Holland en Utrecht. Het aantal behandelde zaken bedroeg in 1993, 1994 en 1995 resp. 242, 269 en 242. De gemiddelde behandelduur is ongeveer 8 maanden. Het aantal zaken dat resulteerde in een 'maatregel' was in de bovenvermelde jaren resp. 40, 36 en 48. Slechts een fractie van de uitspraken wordt gepubliceerd. Het verslag geeft o.a. een overzicht van de categorieën hulpverleners over wie werd geklaagd. Onduidelijk is hoe groot het aantal alternatieve artsen tegen wie werd geklaagd. Het overzicht vermeldt een groep 'diverse andere artsen', waaronder zij vermoedelijk gezocht moeten worden. Deze groep telde in 1995 18 personen. Het verslag gaf vrij uitgebreid vier zaken weer, waarin aan alternatieve hulpverleners een maatregel werd opgelegd.

De eerste betrof de basisarts/iatrosoof Olaf J., die door het Amsterdamse college uit zijn beroepsbevoegdheid was gezet wegens herhaalde ondeskundige verloskundige activiteiten. Dit oordeel was eerst al door het gerechtshof overgenomen en later bevestigd door de Hoge Raad. Men was en bleef van mening, dat de arts een gevaar vormde voor eventuele patiënten, die zich tot hem zouden wenden.

Een tandarts is de bevoegdheid ontzegd wegens het toepassen van een ondeugdelijke, ver buiten het gebied van de tandheelkunde staande, behandelwijze. In beroep heeft het gerechtshof de beslissing vernietigd: de schorsing werd teruggebracht tot zes maanden. De alternatieve maakte bovendien inmiddels geen gebruik meer van het predikaat 'tandarts'.

De inspecteur diende een klacht in tegen een homeopathisch werkend huisarts wegens het missen van de diagnose zwangerschapstoxicose. Vier weken voor het eind van de zwangerschap kreeg patiënte allerlei klachten en liep de bloeddruk op. De huisarts schreef haar homeopathische druppels voor zonder effect. Toen de bevalling begon was de solistisch werkende huisarts aanvankelijk niet bereikbaar. Bij zijn aankomst stelde hij volkomen ontsluiting vast met verlies van meconiumhoudend vruchtwater. Hij bracht patiënte in zijn auto naar het ziekenhuis, waar het kind in slechte toestand ter wereld kwam en kort daarna overleed ten gevolge van zuurstofgebrek tijdens de bevalling. De vrouw zelf raakte na de bevalling in shock, mede ten gevolge van stollingsafwijkingen, het zgn. HELLP-syndroom (een potentieel dodelijke vorm van zwangerschapstoxicose, vroeger zwangerschapsvergiftiging genoemd). Dankzij intensive care-behandeling overleefde de moeder deze complicatie. De homeopathische arts kreeg een schorsing van een maand opgelegd, te meer daar dit al de tweede maal was dat hem wegens verloskundige fouten tuchtrechtelijk een maatregel was opgelegd. De arts is in beroep gegaan en de uitkomst van dat beroep was nog niet bekend.

Een andere klacht van de inspecteur over een alternatief werkend arts leidde tot een schorsing van drie maanden. Het college overwoog dat de arts door zijn wijze van praktijkvoering blijk had gege-

ven van een 'eenzijdige gedrevenheid', uitsluitend gericht op het met een alternatieve methode - de 'vegatest' - stellen van een diagnose en het bepalen van een alternatieve behandelmethode met voorbijgaan aan de daaraan te stellen eisen van zorgvuldigheid en objectiviteit. Ook deze arts stelde beroep in, waarvan de uitkomst nog niet bekend is.

Heimwee naar Thorbecke

De verontwaardiging over de vrijspraak door de Tilburgse rechter van Haagse kwakzalver De Kok, *selfmade* grondlegger van de 'iatrosomie', was begin februari 1996 bijkans algemeen. Hij werd niet medeschuldig geacht aan de dood van een tweejarige Tilburgse kleuter, die door zijn leerling Fred R. was 'behandeld'. De Kok, die geen enkele medische opleiding heeft, bedacht in de jaren zeventig een alternatieve geneeswijze, bestaande uit een mengeling van homeopathie, antroposofie, gepaard aan een volledig afwijzen van de gewone geneeskunde. Zijn patiënten moesten zich volledig, met lichaam en ziel, aan hem toevertrouwen en betaalden daarvoor aanzienlijke bedragen. (Gras eten, homeopathie en frequent masturberen onder de douche behoorden tot de vaste onderdelen van de therapie).

Hij startte een kostbare opleiding en zijn leerlingen openden praktijken op meerdere plaatsen in ons land. Daarnaast werden boerderijen verworven, waar zieken werden opgenomen en volgens de principes van de iatrosomie behandeld. De leerlingen overlegden veelvuldig met hun leermeester over de behandeling van hun patiënten en waren verplicht een deel van hun beloning aan hem over te maken. Hoewel de Geneeskundige Inspectie al sinds 1988 een dossier over de kwakzalver bijhield: hem werd geen strobreed in de weg gelegd. Ongelukken konden natuurlijk niet uitblijven en in 1993 kwam het nieuws over sterfgevallen en *near-accidents* naar buiten en pas toen begon het justitieel apparaat te draaien.

De verontrusting was ook in 1993 algemeen en de opwinding naar aanleiding van het Tilburgs vonnis is er slechts een reprise van. Hoe heeft het zo ver kunnen komen, dat onbevoegde en kennelijk malafide kwakzalvers zonder enige medische bevoegdheid en kennis zo lang ongestoord hun gang kunnen gaan? Waarom moet uw elektriciën of loodgieter volledig beëdigd en gediplomeerd zijn alvorens hij naar uw leidingen mag omzien en waarom staat de overheid, die zelfs vindt dat u achter het stuur van uw auto een veiligheidsgordel moet dragen, toe dat mensen hun gezondheid of die van hun kinderen toevertrouwen aan een charlatan?

Voor allen die nu strengere regels bepleiten volgt hier een kort historisch exposé. Thorbecke was in menig opzicht zijn tijdgenoten ver vooruit. Onder zijn leiding kwam een nieuwe grondwet tot stand, hij zag het nut van spoor- en waterwegen, hij liberaliseerde het onderwijs, richtte de HBS op en schafte de slavernij in Oost Indië af. Hij trok zich, anders dan de huidige generatie politici, weinig aan van modieuze denkbeelden en populisme was hem vreemd. 'Geen vernederender schouwspel op het staatsgebied dan wanneer regering en wetgeving de gedienslaven worden van een volkswaan van den dag', aldus Thorbecke. Tot zijn verdiensten behoorden ook de geneeskundige wetten, die in 1865 tot stand kwamen. En hoewel er ook toen reeds oppositie tegen het wetsontwerp was, ter bescherming van de 'Curierfreihheit', Thorbecke zag in dat geneeskunde het best kon worden beoefend op wetenschappelijke basis en de wet

bevatte de eis, dat geneeskundigen eerst mochten praktiseren na een universitaire opleiding in de geneeskunde.

In de Memorie van Toelichting bij die wet schreef Thorbecke te hopen dat de wet zou mogen strekken tot 'Beperking, kan het zijn tot vernietiging der kwakzalverij'. Die hoop bleek ijdel en de wet werd vanaf het begin massaal overtreden: verkopers van 'geheimmiddelen', magnetiseurs, kruidenvrouwtjes en boertjes als de Staphorster Stegeman bleven praktiseren en konden veelal op nauw verholten sympathie rekenen van de rechter. De opgelegde boetes waren laag en na dergelijke veroordelingen haastte de onbevoegde genezer zich meestal snel naar zijn spreekuur, dat al weer uitliep. Periodiek werd verzet aangetekend tegen het op de wet van Thorbecke gebaseerde 'artsenmonopolie', maar telkens werd van wetswijziging afgezien na raadplegen van medici, die wezen op het gevaar van ondeskundige medische hulp en geen waardevolle zaken konden ontdekken in de niet-wetenschappelijke geneeswijzen. Maar toen in de jaren zeventig de alternatieve geneeswijzen enorm in populariteit toenamen, toen werd - op basis dus van een 'volkswaan', waarvoor Thorbecke nog zo'n minachting toonde - wetswijziging onontkoombaar. De nieuw wet (BIG) verscheen op 9 november 1993 in het Staatsblad. Geneeskunde is nu, anders dan de loodgieterij of elektrotechniek, een vrij beroep en elke handige zakenman of afgekeurde garagehouder kan, als hij zich in een weekend wat jargon eigen maakt, op maandag een bloeiende praktijk beginnen. De Nederlandse burger weet heus zelf wel waar hij zijn heil moet zoeken en de overheid legt hem en zijn genezer niets meer in de weg.

Toen medio 1993 de kwalijke feiten aan het licht kwamen, riepen de beide regeringsfracties CDA en PvdA minister Hirsch Ballin op om de praktijken van de iatrosomen te verbieden. Een curieuze reactie van partijen, die kort tevoren de wet BIG hadden goedgekeurd en daarmee rechters en Inspectie in aanzienlijke mate hadden ontwapend terzake van de kwakzalverij. Ook alle anderen die toen hun mening gaven, zoals klassiek homeopaten, antroposofisch artsen, koepel-organisaties van alternatieve genezers en het rijksgesubsidieerde voorlichtingsbureau IDAG (dat nooit waarschuwt tegen alternatieve genezers) huilden bittere tranen, maar het waren krokodilletranen. Zij allen hebben gewild en bevorderd, dat geneeskunde tot vrij beroep werd en dan moeten zij niet zeuren over een paar dodelijke slachtoffers. 'Gelijke rechten voor alle geneeswijzen' is immers zo'n groot goed, dat een aantal doden per jaar een redelijke prijs is.

Hopelijk blijven de burgers van Nederland wel uitkijken voor beunhazen, die hun leidingen goedkoop willen repareren, en doen zij netjes hun veiligheidsriemen om als zij in de auto stappen.

C.N.M. Renckens

(Dit artikel verscheen in iets gewijzigde vorm in NRC Handelsblad van 14 februari 1996, onder de titel Opwinding over de kwakzalverij van iatrosomen is hyperiet)